

ન્યુ ગાલા અસાઇનમેન્ટ 2022

સોલ્યુશન

ધોરણ - 10 સામાજિક વિજ્ઞાન

Question Paper - 1

વિભાગ - C

નીચે આપેલા 9 પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ છ પ્રશ્નોના માગ્યા મુજબ
મુદ્દાસર ઉત્તર આપો.(પ્રત્યેકના 3 ગુણી)

[18]

38. ગોપુરમ્ભસ્થાપત્યનું મહત્વસમજાવો.

- ગોપુરમ્ભ એટલે મંદિરનો મુખ્ય દરવાજો અથવા મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર.
  - દક્ષિણ ભારતમાં પાંડ્ય શાસકોએ અનેક મંદિરો બંધાવ્યાં.
  - તેમણે મંદિરોની બહાર ઊંચી દીવાલો તથા ઊંચા અને કલાત્મક દરવાજાઓ બનાવડાવ્યા.

- આ દરવાજાઓ “ગોપુરમ”ના નામે ઓળખાય છે.
- ગોપુરમનું સ્થાપત્ય ઉપરથી અર્ધગોળાકાર હોય છે.
- પાંડ્ય શૈલીનાં મંદિરો તેમનાં ભવ્ય ગોપુરમ્ માટે જાણીતાં છે.
ગોપુરમ્ એ દક્ષિણ ભારતીય મંદિરસ્થાપત્યની એક વિશિષ્ટતા છે.
- મંદિરોને બદલે ભવ્ય, કલાત્મક અને સુશોલિત ગોપુરના નિર્માણનું મહત્વ વધી ગયું.
- આજે પણ કાંચી અને મદુરાઈનાં મંદિરોનાં ગોપુરમ્ ફૂરથી જોઈને કલારસિકો મુગ્ધ બને છે.

39 પ્રાચીન ભારતનું નગર-આયોજન સમજવો.

- પ્રાચીન ભારતનાં નગરોના મુખ્ય ત્રણ વિભાગો પડે છે: (1) શાસક અધિકારીઓનો ગઢ (સિટડલ), (2) અન્ય અધિકારીઓના આવાસો ધરાવતું ઉપલું નગર અને (3) સામાન્ય નગરજનોના આવાસો ધરાવતું નીચલું નગર.
- પ્રાચીન ભારતનાં નગરોની વિશેષતાઓ :
શાસક અધિકારીઓનો ગઢ ઊંચાઈ ઉપર બાંધવામાં આવ્યો છે.

- અન્ય અધિકારીઓના ઉપલા નગરને રક્ષણાત્મક દીવાલોથી સુરક્ષિત બનાવેલું છે.
- આ નગરમાંથી બે-પાંચ ઓરડાવાળાં મકાનો મળી આવ્યાં છે. સામાન્ય નગરજનોના નીચલા નગરનાં મકાનો મુખ્યત્વે હાથે ઘડેલી હિંટોનાં બનાવેલાં છે.

40. આર્થિક વૃદ્ધિ અને આર્થિક વિકાસ વચ્ચેનો તફાવત ચર્ચો.

➤ આર્થિક વૃદ્ધિ અને આર્થિક વિકાસ વચ્ચેનો મુખ્ય તફાવત નીચે પ્રમાણે છે :

✓ **વિકાસની પ્રક્રિયાના આધારે :** આર્થિક વૃદ્ધિ એ પરિમાણાત્મક ફેરફારો સૂચવે છે; જ્યારે આર્થિક વિકાસ એ પરિમાણાત્મક અને ગુણાત્મક એમ બંનેનો નિર્દેશ કરે છે. આર્થિક વિકાસ એ પ્રથમ અવસ્થા છે; જ્યારે આર્થિક વૃદ્ધિ એ આર્થિક વિકાસ પછીની અવસ્થા છે. એટલે કે આર્થિક વૃદ્ધિ એ આર્થિક વિકાસનું પરિણામ છે.

✓ અર્થતંત્રમાં થતા પરિવર્તનને આધારે : ખેડાણલાયક જમીનમાં
વધારો થવાથી ખેત-ઉત્પાદનમાં થતો વધારો એ આર્થિક વૃદ્ધિ
દર્શાવે છે; જ્યારે અર્થતંત્રમાં થતાં નવાં સંશોધનોના આધારે ખેત-
ઉત્પાદનમાં થતો વધારો એ આર્થિક વિકાસ દર્શાવે છે. એ. ટ., ઘઉં,
ડાંગાર જેવા પાકોનાં નવાં બિયારણોની શોધ થતાં ઉત્પાદનમાં થતો
અનેકગણો વધારો એ આર્થિક વિકાસ દર્શાવે છે.

✓ વિકસિત અને વિકાસશીલ દેશોના સંદર્ભમાં : યુ.એસ.એ., રષીયા,
જાપાન, હંગલેન્ડ, ફિન્ઝ વગેરે વિકસિત દેશોની આવકમાં થતો
વધારો આર્થિક વૃદ્ધિ ગણાય; જ્યારે ભારત, શ્રીલંકા, બ્રાઝિલ,
મેક્સિકો, આજોન્ટિના વગેરે વિકાસશીલ દેશોની આવકમાં થતો
વધારો આર્થિક વિકાસ ગણાય.

□ નીચે આપેલા શબ્દોને વ્યાખ્યા સ્વરૂપે લખો.

(1) સૂકી ઘેતી

> જ્યાં વરસાદ ઓળો પડે છે, સિંચાઇની સગવડો પણ અપૂરતી છે
અને માત્ર વરસાદ પર જ આધાર છે તેવા વિસ્તારોમાં માત્ર
જમીનમાં સચવાતા બેજના આધારે વર્ષમાં એક જ પાક લઈ શકાય
છે તને “સૂકી ઘેતી” કહે છે. અહીં જુવાર, બાજરી અને કઠોળ જેવા
પાકની ઘેતી થાય છે.

(2) જાયદ પાક

► ઉનાળમાં લેવામાં આવતા પાકને “જાયદ પાક” કહે છે.

ઉદા., તરબૂચ, શાકભાજી, કાકડી.

(3) સધન ઘેતી

► જ્યાં સિંચાઇની સારી સગવડ છે, ત્યાંનો ઘેડૂત વર્ષમાં એકથી વધુ પાક

લઈને સારું કૃષિ-ઉત્પાદન કરી શકે છે. તેથી તે ઊંચી જાતનાં બિયારણા, ખાતરો, જંતુનાશક દવાઓ અને યંત્રોનો કૃષિમાં ઉપયોગ કરે છે અને વધુ ને વધુ ઉત્પાદન મેળવે છે. આ પ્રકારની ઘેતી ‘સધન ઘેતી’ કહેવાય છે. તેમાં આર્થિક વળતરને વધુ મહત્વ અપાતું હોવાથી તેને ‘વ્યાપારી ઘેતી’ પણ કહે છે.

(42) તક્ષશિલા વિદ્યાપીઠ વિશે નોંધ લખો.

➢ તક્ષશિલા વિદ્યાપીઠ હાલના પાકિસ્તાનમાં આવેલ રાવતપિંડીની પશ્ચિમે આવેલી હતી. તક્ષશિલા પ્રાચીન ગાંધાર પ્રદેશની રાજ્યાનીનું શહેર હતું. સાતમા સેકામાં તે ભારતના મહત્વના વિદ્યાકેન્દ્ર તરીકે જાણીતું હતું. એક દંતકથા (મૌખિક વાર્તા) પ્રમાણે રઘુવંશી ભગવાન રામના ભાઈ ભરતના પુત્ર તક્ષના નામ પરથી આ સ્થળનું નામ તક્ષશિલા પડ્યું હોવાનું મનાય છે. તક્ષશિલા વિદ્યાપીઠમાં વેદ, શસ્ત્રકિયા, ગજવિધા, ધનુવિધા, વ્યાકરણ, તત્વજ્ઞાન, યુદ્ધવિધા, ખગોદર્શાસ્ત્ર, જ્યોતિષશાસ્ત્ર વગેરે કુલ 64 વિધાઓનું શિક્ષણ આપવામાં આવતું હતું.

- વારાણસી, રાજગૃહ, મિથિલા, ઉજ્જૈન વગેરે દૂરનાં શહેરોમાંથી વિધાર્થીઓ આ વિધાપીઠમાં અભ્યાસ માટે આવતા.
- ભગવાન બુદ્ધના શિષ્ય જીવકે આ વિધાપીઠમાં આયુર્વેદનું શિક્ષણ લીધું હતું. અર્થશાસ્ત્રના રચયિતા અને રાજનીતિજ્ઞ કૌટિલ્ય, મૌર્ય વંશના સ્થાપક ચંદ્રગૃહ્ત મૌર્ય, કૌશલના રાજી પ્રસેનજિત અને વ્યાકરણશાસ્ત્રી પાણિનિએ આ વિધાપીઠમાં શિક્ષણ લીધું હતું.
- તક્ષશિલા વિધાપીઠમાં વિધાર્થીને તેની પસંદગી અને રસના વિષયમાં આપવામાં આવતું.
- પાંચમી સદીની શરૂઆતમાં ચીની પ્રવાસી ફાહિયાને તક્ષશિલા વિધાપીઠની મુલાકાત લીધી હતી.

(43) ભારતની વિવિધતામાં એકતા વિશે નોંધ લખો.

► ભારત દેશની વિવિધતા જ વિશ્વમાં તેની આગામી ઓળખ છે. વિવિધ જાતિઓ, જાતિઓ, રીતરિવાજો, સંસ્કૃતિઓ, ભાષાઓ, ધર્મો અને સંપ્રદાયોને પોતાનામાં સમાવીને ભારતે વસુધૈવ કુટુંબમ'ની ભાવનાને વિશ્વમાં સાકાર કરી છે. સમગ્ર દુનિયા એક વિશાળ કુટુંબ છે એવી ભાવના ભારતમાં વેદકાળથી પ્રચલિત છે.

ભારતની પ્રાચીન સંસ્કૃતિએ સમાજમાં સમન્વય અને સહિષ્ણુતાનાં બીજ વાવ્યાં હતાં, જેમાંથી આજે વિશાળ વટવૃક્ષ બન્યું છે.

➤ યુ.એસ.એ.ના શિકાગો શહેરમાં યોજાયેલ વિશ્વધર્મ પરિષદ માં સ્વામી ક્રિબ્રકાનંદે પોતાના ભાષણમાં ભારતીય સંસ્કૃતિના એ વિશ્રિષ્ટ લક્ષણને રજૂ કરતાં કહ્યું હતું કે “મને કહેતાં ગર્વ થાય છે કે જે ધર્મનો (હિન્દુ ધર્મનો) હું પ્રતિનિધિ છું, તે ધર્મે જગતને સહિષ્ણુતા અને વિશ્વબંધુત્વના પાઠો શરીખવ્યા છે.” ભારત બિનસાંપ્રદાયિક દેશ છે. જગતના લગભગ બધા જ ધર્મો પાછતી પ્રજા ભારતમાં વસે છે. હિન્દુ, બૌદ્ધ, જૈન, પારસી, ઇસ્લામ, ઈસાઈ વગેરે ધર્મની ગાઢ અસર ભારતીય સંસ્કૃતિ પર થયેલી જોવા મળે છે.

- પ્રાચીન ભારતના જ્યોતિર્ધરોએ ભારતની સાંસ્કૃતિક એકતા પર ખૂબ ભાર મૂક્યો હતો. આથી જ તેમણે સમગ્ર દેશને “ભારતવર્ષ” એવું વિશાળ નામ આપ્યું હતું.
- તેમણે તેમની પ્રાર્થનાઓમાં સમગ્ર ભારતને આવરી લેતી સાત પવિત્ર નદીઓનો સમાવેશ કર્યો છે.
- ભારતના ઋષિમુનિઓ, સૂક્ષી-સંતો, સ્વામી વિવેકાનંદ, દયાનંદ સરસ્વતી, મહાત્મા ગાંધી વગેરે યુગપુરુષોએ હુંમેશાં શાંતિ, સમન્વય અને વિશ્વબંધુત્વની વાતો પર ભાર મૂક્યો છે.

➤ ભારતમાં અનેક ધર્મો -સંપ્રદાયો, જાતિ, જાતિઓ, ભાષાઓ,
રીતરિવાજો, પરંપરાઓ, ઉત્સવો-તહેવારોના લોકો સમરસતાથી
જીવનજીવે છે. તેઓ સહઅસ્તિત્વની ભાવનાથી પોતાનું જીવન
જીવે છે.

(44) ભાવવૃદ્ધિને નિયંત્રણમાં લેવાના ઉપાયો જણાવો. (ત્રણ મુદ્દા લખો)

> ભાવવૃદ્ધિને નિયંત્રણમાં લેવાના ઉપાયો નીચે પ્રમાણે છે :

1. નાણાકીય પગલાં : ભારતની મધ્યस્થ બેન્ક- રિઝર્વ બેન્ક ઓફ

ઇન્ડિયા(RBI) નાણાંનો પુરવઠો ઘટાડે છે. તેથી લોકોની ખર્ચ

કરવાની પ્રવૃત્તિ પર અંકુશ આવે છે. પરિણામે વસ્તુઓની માંગ

ઘટતાં તેમની કિંમતોમાં કમશઃ ઘટાડો થાય છે.

- મધ્યસ્થ બેન્ક- RBI બેન્ક ધિરાણનીતિ અન્વયે વ્યાજના દર વધારે છે, તેથી લોન કે ધિરાણ મોંધું બનતાં મૂડીરોકાણ ઘટે છે. પરિણામે સદ્ગુરીય પ્રવૃત્તિઓ અટકતાં સંગ્રહખોરી અને કાળાબજાર જેવી પ્રવૃત્તિઓ ઓછી થાય છે. તેમજ નફાખોરી અંકુશિત બને છે.
- વ્યાપારી બેન્કો પણ ધિરાણ દર વધારતાં ધિરાણનું પ્રમાણ ઘટે છે. વ્યાજદર વધતાં સદ્ગુરીમાંથી વધારાનું નાણું બચત સ્વરૂપે પાછું વળે છે, તેથી મૂડીસર્જનનો દર વધે છે. નવા ધંધા-રોજગારનાં ક્ષેત્રો ખૂલે છે.
- રિઝર્વ બેન્ક સરકારી જામીનગીરીઓના વેચાણ દ્વારા નાણાંના પ્રવાહને અંકુશમાં રાખી શકે છે.

2. રાજકોષીય પગલાં : સરકાર અંદાજપત્રની રાજકોષીય ખાધમાં ઘટાડો કરવા સબસિડીમાં ઘટાડો, જાહેર લોકોના પ્રમાણમાં ઘટાડો કરીને વ્યાજની ચુકવણીમાં ઘટાડો, વહીવટી ખર્ચમાં કરકસર અને બિનજરૂરી ખર્ચમાં ઘટાડો જેવાં પગલાં ભરે છે.

સરકાર પ્રત્યક્ષ કરવેરાના પ્રમાણમાં અને વ્યાપમાં વધારો કરે છે. તે વધુ આવક ધરાવતા શ્રીમંતુ વર્ગની વપરાશી વસ્તુઓ કે સુખસગવડની વસ્તુઓ પર વધારે કરવેરા નાખે છે, જેથી એ વસ્તુઓ મૌખી બનતાં ખરીદી ઘટે છે. આમ, માંગ ઘટતાં ભાવો ઘટે છે.

➢ જહેરણની નીતિ અનુસાર સરકાર ફરજિયાત 'બચત યોજના' જેવી સ્કીમ જહેર કરીને સમાજમાં થતા કુલ ખર્ચને મર્યાદિત કરવા પ્રયાસ કરે છે તેમજ બચતોને પ્રોત્સાહન આપવા વિવિધ પગલાં ભરે છે. તેથી ચીજવસ્તુઓની માંગ ઘટતાં ભાવો ઘટે છે.

3. મૂડીરોકાણ પર અંકુશ : બિનજરૂરીએને શ્રીમંત વર્ગની મોજશોખની વસ્તુઓ પાછળ મૂડીરોકાણ ઘટે તે માટે સરકાર લાયસન્સ કે પરવાના પદ્ધતિ અમલમાં મૂકે છે અને કૃષિ અને ઉધોગોનાં ઉત્પાદનો વધે એવા મૂડીરોકાણને ઉત્તેજના આપે છે.

(45) ટકાઉ વિકાસ (સુપોષિત વિકાસ)ના ખ્યાલની સમજૃતી આપો.

અથવા (ટકાઉ વિકાસની બ્યુહરચના સમજવો)

➤ ટકાઉ વિકાસ એટલે ભાવિ પેઢીની જરૂરિયાતો પૂરી પાડવાની

ક્ષમતાને નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના વર્તમાન પેઢીની જરૂરિયાતો

સંતોષવી. ટકાઉ વિકાસમાં પર્યાવરણનાં સંસાધનોની કાયમી

જગવણી પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

પ્રાકૃતિક સાધનોના સંરક્ષણ અને સંવર્ધન માટે નીચેની બાબતો
ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ :

- એતીલાયક જમીન, જંગલો, જળસંપત્તિ વગેરે ફરીથી ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવાં પ્રાકૃતિક સાધનોની ગુણવત્તા જળવાઈ રહે એ રીતે તેમનો ઉપયોગ કરવો.
- કોલસો, પેટ્રોલિયમ પેદાશો વગેરે એક જ વખત ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવાં સાધનોછે. તેથી તેમનો કાળજીપૂર્વક ઉપયોગ કરવો.

- વાહનવ્યવહારનું ખર્ચ ઓછામાં ઓછું થાય એ રીતે ઉધોગોની સ્થાપના માટેનું સ્થળ નક્કી કરવું. વાહનો અને ઉધોગોમાં ‘પર્યાવરણ મિત્ર ટેકનોલોજી’નો ઉપયોગ વધે તેવા પ્રયાસો કરવા.
- અનેક ઉપયોગો ધરાવતાં સાધનોને બધા જ ઉપયોગમાં લેવાં. જેમ કે ભારતમાં દામોદર વેલી યોજનાને સિંચાઈ, વિધુત-ઉત્પાદન, પૂરનિયંત્રણ, ઉપયોગમાં લેવાય છે.

➤ આર્થિક વિકાસની આડઅસરો જેવી કે પ્રાકૃતિક સાધનોનો દુરુપયોગ,
જંગલોનો મોટા પાચા પર વિનાશ, ઔઘોળિક કચરાનો
બિનઅધ્યોજિત નિકાલ, ઝેરી રસાયણો, કેમિકલ્સ યુક્ત ગંદું પાણી,
ગંદા વસવાટો વગેરે પર કાયદાકીય નિયંત્રણો મૂકવાં.
ઉત્પાદનનાં તમામ ક્ષેત્રોમાં સૌર ઊર્જા અને પવન-�ર્જા જેવાં
બિનપરંપરાગત ઊર્જા-સાધનોનો ઉપયોગ વધારવા પર ભાર મૂકવો.
પર્યાવરણીય સમતુલ્ય જગતવાઈ રહે તે રીતે પ્રાકૃતિક સાધનોનો
ઉપયોગ કરવો.

► પ્રાકૃતિક સાધનોનો ઓછામાં ઓછો બગાડ થાય એ રીતે તેમનો
ઉપયોગ કરવો. એ માટે આડપેદાશોનો ઉપયોગ, ટેકનોલોજીનો
વિકાસ વગેરે પર ભાર મૂકવો.

(46) ભારતમાં સ્વાચ્છ સુધારણા માટે શયેલી કામગીરી વર્ણવો.

► ભારતમાં સ્વાચ્છ સુધારણા માટે શયેલી કામગીરી નીચે પ્રમાણે છે:

વસ્તીનિયંત્રણ માટે ભારત સરકારે વસ્તી નિયમન નીતિ અને કુટુંબ કલ્યાણનો સ્વૈચ્છિક કાર્યક્રમ અમલમાં મૂક્યાં છે.

બાળકોને વિવિધ રોગોથી બચાવવા માટે બાળ-રસીકરણ કાર્યક્રમ અન્વયે તેમને જુદી જુદી રસીઓ આપવામાં આવે છે. જેમ કે, પોલિયો માટે ઓ.વી.પી, ક્ષય માટે બી.સી.જી, ઝેરી કમળા માટે હીપેટાઇટિસ - બી, ડિસ્ચેરીયા - મોટી ધનુર માટે ડી.પી.ટી. આ ઉપરાંત, બાળકોને ઓરી, અછબડા અને ટાઈફ્રોઇઝ વિરોધી રસીઓ આપવામાં આવે છે.

Thanks

For watching